

משלי פרק ב

- (א) בְּנִי אִם תִּקַּח אֶמְרֵי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אֶתְךָ:
 (ב) לְהִקְשִׁיב לְחִכְמָה אֲזַנְךָ תִּשָּׂה לְפִךָ לְתַבּוּנָה:
 (ג) כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא לְתַבּוּנָה תִתֵּן קוֹלְךָ:
 (ד) אִם תִּבְקֶשׁנָה כִּכְסֶף וְכַמְטָמוּנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה:
 (ה) אֲזַ תִּבִּין יִרְאֵת יְדוּד וְדַעַת אֱלֹקִים תִּמְצָא:
 (ו) כִּי יְדוּד יִתֵּן חִכְמָה מִפִּי דַעַת וּתַבּוּנָה:

רבנו יונה - משלי פרק ב פסוק ב

להקשיב לחכמה אזניך וגו'. זאת היא המעלה הראשונה להשיג החכמה שתקשיב ותבחן אזניך דברי המלמדים המורים על אמתתם ועל בוריים, ותכוין שמועתך בלא תוספות ומגרעת. ויש אנשים שאינם מכוונים שמועתם ויוסיפו עליהם ויגרעו ממנה, גם ידמו לפעמים ששמעו על לאו הן ועל אסור מותר וכיוצא בו. ורז"ל מנו במספר מפקד מדות החכמה המכוין לשמועתו (אבות פ"ו מ"ו).

תטה לבך לתבונה. היא המעלה השנית, שיטה לבו מכל תאות העולם וחפץ להתבונן לחכמה, ואחר שיכוון אדם לשמועתו יתבונן באשר שמע וילמד עד עמדו על טעם הדברים, ויתבונן בהם בינה. וכן אמרו ז"ל (ע"ז יט), ילמוד אדם תחלה וא"כ יהיה סובר במה שלמד והעמיק ויתבונן. והנה חכמת האדם קבלת דברי החכמה מפי המלמדים והמורים. וענין התבונה שיתבונן אח"כ לדעת טוב טעם הדברים, עד שישגי להבין דבר מתוך דבר, ולדמות הדברים אשר למד כל ענין הראוי לדמות אליו. וכן אז"ל כי הנבון הוא אשר מבין דבר מתוך דבר. על כן הזהיר בכאן על נטיית הלב לתבונה, כי צריך האדם לפנות מחשבתו מכל דבר ולהטות לבו מכל חפץ וליחדו לתבונה:

מלבי"ם לספר משלי פרק ב פסוק ב - חלק באור המלים

(ב) לחכמה, לתבונה - התבאר (א' ב') שהחכמה לא תודע רק ע"פ הקבלה, והבינה יבין האדם מעצמו:

מלבי"ם על משלי פרק א פסוק ב - חלק באור הענין

(ב) לדעת חכמה - תכלית הספר הוא לדעת חכמה וכו', גדר החכמה היא לדעת בכל המדות והדרכים והמנהגים שיש בכל אחד מהם שני דרכים הפוכים זה מזה, כמו, אכזריות רחמים, גאווה ענוה, עזות בושת, אכילה צום, קדושה טומאה, שהנהגה ע"פ דרך אחד היא חכמה והפוכה סכלות, למשל להתנהג בענוה היא חכמה ולהתנהג בגאווה הוא סכלות, ולפעמים הגאווה חכמה והענוה סכלות כמו נגד רשעים וזדים, וכן בכל דבר שיפול עליהם שם טוב ורע נאה ומגונה, תלמד החכמה באיזה דרך ילך ואיך ומתי וכמה ישתמש בכל מדה, וכלל הוא שדרכי החכמה א"א שיבין האדם מעצמו, וא"א שיתודעו

במופת, והם מקובלים מה' לבדו שהוא חקק חקי החכמה ולמדה לבני אדם בשתי התורות בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, שבם חקק לאדם כל המעשים המוגבלים כפי דרכי החכמה, עד שלפ"ז א"א לדעת חכמה, כי הידיעה לא תפול רק על דבר שידע האדם בידיעה ברורה והוא בדבר שנודע על ידי החושים או ע"י מושכלות ראשונות, וזה א"א בחכמה שלא תושג בחוש ובמופת התבונה רק ע"י הקבלה,

אולם שלמה ע"י משליו למד לדעת חכמה – כי הסביר את הדברים הבלתי נודעים ע"י דברים הנודעים, עד שע"י המשלים ישיג האדם את כללי החכמה בידיעה ברורה, ועשה זה ע"י שלמד במשליו לדעת חכמה ומוסר – ר"ל באשר חקי החכמה הם מתנגדות אל טבע לב האדם, כי מטבע הלב להעלות על לבו ציורים הפך מציורי החכמה, כמ"ש כי יצר לב האדם רע מנעוריו, הלב יעלה ציורים להתגאות לקנאה לנקמה להתאכזר וכדומה. ואלה הציורים הרעים עולים מעצמם אל הלב וע"י ילחמו הכח המתאווה והמתעורר עם החכמה. והאדם יטה אחריהם בטבעו באשר אין על חקי החכמה מופתי הדעת, עד שא"א שיעמוד נגדם בכח הדעת, וכן לא ילחם נגדם מצד טבע נפשו, כי נהפך הוא שחקי החכמה סותרים אל טבע הנפש, לכן צריך הוא למוסר, והוא שייסר ויאסר כחות נפשו בל יליזו מחקי החכמה, לא אל שיבחר דרך הסכלות, ולא אל שכחות נפשו הנוטים לטוב יצאו ויתפשטו חוץ מגבול שגבלה להם החכמה, ומה הוא המוסר? יבואר לקמן (ט"ו ל"ג) יראת ה' מוסר חכמה – שכח היראה הנטוע בנפש מסתעף ממנו סעיף אחד שהוא יראת ה', שהיא תאסר כחות נפשו בעבותות בל יפרצו חק, כי באשר יאמין בה' ויודע כי חקי החכמה הם נתונים מה', יירא מה' מכבודו וגדלו ממשפטו וענשו, ויפחד מלסור מחקי החכמה אשר צוה והזהיר עליהם מלך עליון רם ונשא, וכבר אמרנו שהדעת לא יהיה רק בדבר שידע בידיעה ברורה ע"י השגת החוש או מושכל ראשון או במופת, אולם יצויר ג"כ שישגי ידיעה ברורה גם בדבר שלא נודע לו בחוש או במופת, רק שקבל דבר זה מאיש נאמן שהוא מאמין בו בכל עז ונתחקה הדבר הזה במחשבתו בלי שום ספק כאלו ראה הדבר בעיניו או השכילהו בשכלו, וא"כ ע"י המוסר שהוא יראת ה' שהודיע והורה חקי החכמה ולבו מאמין בו ובדבריו ושמרם בכל עז מיראתו, ע"י כן תקבע החכמה בלב האנשים כדבר ברור עד שע"י המוסר יבואו לדעת חכמה ומוסר בידיעה ברורה.

להבין – והנה הבינה היא נבדלת מן החכמה, שהיא מה שהאדם מביין דבר מתוך דבר, והיא נופלת גם בדברים שיפול עליהם שם אמת ושקר, וכן להבין המליצות הקשות והחדות הסתומות שדברו בהם בעלי התבונה,

ותחת שהחכמה נאספת אל הנפש מבחוץ, הבינה היא יוצאת מנפש האדם לחוץ לעבור בין הדברים ולחקרם ולחדור לדעת עמקם ולהוציא תעלומות ע"י היקשי התבונה, וזה ילמד ג"כ בספר זה להבין אמרי בינה – שיבין אמרים הסתומים של הבינה ולהבין דבר מתוך דבר: